

การจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระของชุมชนวัดแช่มอุทิศ

Management of Ruean Ruea Phra Learning Center of Wat Chaem Uthit Community

สารินี อินทร์ขำ, วรรณญา แซ่เหียน¹, สิริวิชญ์ ไชยบุบผา¹, อุทัย ปริญญาสุทินันท์²

Sarinee Inkham¹, Waranya Sae-yian¹, Sirawit Chaibubpha¹, Utai Parinyasutinun²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระของชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 25 คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ร่วมกับการศึกษาเอกสารและปฏิบัติการตามหลัก P-D-C-A จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเขียนรายงานผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า การจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระของชุมชนวัดแช่มอุทิศ ได้แก่ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสำรวจตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข โดยอาศัยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ที่สุดเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ซึ่งชาวบ้านเป็นเจ้าของร่วมกันโดยแท้จริง

คำสำคัญ : การจัดการ, ศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระ, ชุมชนวัดแช่มอุทิศ

Abstract

The objective of this participatory action research was to investigate the management of “Ruean Ruea Phra” Learning Center at Wat Chaem Uthit Community, Mueang District, Songkhla Province. Data were collected from in-depth interviews with twenty-five informants, and participant observations as field data collecting tools, and from related documents. The P-D-C-A principles were applied. Content analysis was conducted, and a report was written using analytical description. The study found that the management of the learning center began by planning the establishment. They then implemented the plan. After that, they checked the operational process before they acted to adjust it for improvement. The people participated until the project was completed, and they continue to look after the center with feelings of pride and ownership.

Keywords : Management, Ruean Ruea Phra Learning Center, Wat Chaem Uthit Community

¹ นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

² อ.ดร.ม ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

* Corresponding author: e-mail: sarinee5511110346@gmail.com Tel. 090-9533371

บทนำ

อดีตสังคมมนุษย์เคยดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผูกพันอยู่กับการเกษตรกรรมท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่เน้นการผลิตเพื่อยังชีพ ใช้ความพอเพียงเป็นเครื่องมือชี้หนทางให้เกิดความพอดีโดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก มีขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ทำหน้าที่หล่อหลอมเชื่อมโยงความเป็นหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นพวกพ้อง ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้เลือนรางจางไปและแทนที่ด้วยสังคมภายใต้ทุนนิยม ซึ่งมีเพียงเป็นเรื่องของระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัตถุดิบเงินตราเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นอุดมการณ์ทรงพลังที่มีอิทธิพลต่อโลกทัศน์และมุมมองของชีวิต ทั้งนี้อิทธิพลดังกล่าวเคยเป็นบทบาทของศาสนามาช้านาน แต่กลับถูกท้าทายและทดแทนโดยทุนนิยมอย่างมีอาจมองข้ามไป (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553)

“ประเพณีไทย” ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์อยู่บนพื้นฐานความเชื่อมั่น ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา ทำหน้าที่ขัดเกลา อบรมจิตใจเหล่าพุทธศาสนิกชนให้รู้จักการเสียสละ มีเมตตา กรุณาและกตัญญูต่อกัน อย่างไม่รู้ตัวตามการขยายตัวของระบบสังคมทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์กับความพยายามแปรทุกอย่างเป็นสินค้าที่สามารถตีค่าเป็นตัวเลขได้ นั่นส่งผลให้ประเพณีต่างๆ อาทิ ประเพณีบุญบั้งไฟทางภาคอีสาน ประเพณีลอยกระทงและประเพณีงานสงกรานต์ กำลังกลายเป็นสินค้าที่มีการประโคมโฆษณาขายให้กับนักท่องเที่ยว และหากประเพณีใดไม่สามารถขายหรือก่อให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจได้ ย่อมถือว่าไร้ค่าสำหรับทุนนิยมและจักถูกกระทำเสมือนเป็นการปล่อยให้ตายไปเองจากท้องถนน ชุมชน หรือสังคมดังกล่าว (พระพิศาล วิสาโล, 2552) ดังนั้นโลกาภิวัตน์จึงก่อให้เกิดความฉาบฉวย ทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของบุคคลนั้นคือ ความรู้สึกต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น

รวมทั้งความผูกพันที่เคยมีต่อสถานที่และช่วงเวลาหนึ่ง (อภิญาญา เฟื่องฟูสกุล, 2546) ผลที่เกิดขึ้นได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิธีการมองความจริงแบบแผนในการใช้ชีวิต รวมถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนประเพณีต่างๆ ที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา (พัฒนา กิติอาษา, 2546)

ลากพระ หรือชักพระ เป็นประเพณีพื้นถิ่นของชาวปักษ์ใต้ซึ่งยึดถือเป็นขนบธรรมเนียมแบบแผนปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณในสมัยพุทธกาล มีความเชื่อว่า เสมือนหนึ่งได้ร่วมรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสรวงสวรรค์ อีกทั้งการจัดงานประเพณีขึ้นทุกปีจะแสดงถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์บันดาลให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ก่อเกิดบุญกุศลคอยหนุนเสริมให้ชีวิตได้พบพาลกับความสุขและสมหวังในทุกความปรารถนา โดยจักรกระทำหลังออกพรรษา 1 วัน ซึ่งตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี (วิจิตร อุดมมณี และคณะ, 2555) มีเรือพระที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้บนบุษบกเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพระพุทธองค์ ในวันงานจักมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากหลั่งไหลมาเข้าร่วมพิธี อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีและความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ด้วยสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยี วิทยาการที่ก้าวล้ำท่ามกลางกระแสการพัฒนาเป็นเหตุให้วิถีชีวิตผู้คนทั้งในชุมชนเมืองและชนบทมีความเป็นปัจเจกสูง ความร่วมมือในวันฉิ่งดูเบาบางลงจากวันวาน การทำเรือพระอาจกลายเป็นหน้าที่ของคนเพียงบางกลุ่มที่มีความสนใจส่วนตัว อีกทั้งความเชื่อในอำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์อาจมิใช่คำตอบของปัญหาทั้งหมดของชีวิตเหมือนอย่างอดีต ดังนั้นประเพณีลากพระจึงคงสาระสำคัญไว้เพียง การพึ่ง ระลึก ถึง คุณงาม ความดี ของพระพุทธเจ้าอันเป็นบทบาทหน้าที่ของเหล่าพุทธศาสนิกชนที่ต้องยึดถือปฏิบัติ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นปัญหาการถูกลดบทบาทและความสำคัญของประเพณีลากพระในปัจจุบัน จนดูเหมือนว่าความหวังที่เคยฝากไว้กับอนุชนคนรุ่นหลังให้เป็น

กำลังสำคัญในการดูแลรักษา ทำนุบำรุง และสืบสาน ประเพณี จะริบหรือลงไปเรื่อยๆ (สาริณี อินทร์ข้า, วัณญา แซ่เหียน, เปี่ยมบุญ ล้ำจวน, และกัญตนา บุญยารุณ, 2558)

ชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่นเข้ากับการดำเนินชีวิตอยู่ในโลกของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร เป็นชุมชนหนึ่งที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และสืบสานงานประเพณีลากพระให้คงอยู่ ทุกปีของช่วงเทศกาลงานประเพณีลากพระ วัดกับชุมชนจะร่วมกันจัดขบวนเรือพระที่ยิ่งใหญ่และงดงามออกแห่แห่น้ำร่วมประกวดแข่งขันกับวัดอื่นๆในจังหวัดและได้รับรางวัลมากมาย สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางซึ่งอดีตทุกครอบครัวเคยให้ความสำคัญกับประเพณีลากพระในฐานะพุทธประเพณีสานสัมพันธ์ที่หลอมรวมให้เกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคี กระทั่งปัจจุบันด้วยบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้กระแสความทันสมัย เป็นเหตุให้ความผูกพัน ศรัทธาอันยังคงอยู่ในขณะที่การรับรู้ถึงแก่นของสาระสำคัญเชิงคุณค่าเลือนหายไป โดยเฉพาะในกลุ่มลูกหลาน เยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งนับดังกล่าวอาจหาผู้การเป็นประเพณีสืบทอดต่อการเชื่อมสายใยที่สืบทอดกันมาซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนโดยกำเนิด เข้ามาทำหน้าที่ในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดประเพณีลากพระในแต่ละปี ซึ่งชาวบ้านให้การยอมรับนับถือและไว้วางใจภายใต้ชื่อ “ทีมช่างเรือพระวัดแช่ม” กว่า 20 ชีวิตที่ก้าวเข้ามาเป็นตัวแทนของชุมชนในการสานต่อประเพณีของบรรพบุรุษ มีชาวบ้านให้การสนับสนุนในทุกด้าน ทั้งกำลังแรง กำลังใจ และกำลังทรัพย์ ถึงแม้ภาพของความสุขในวันนี้ก็ไม่สมบูรณ์เหมือนครั้งอดีต แต่ความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นจากการกระทำเพื่อส่วนรวมก็ประเมินค่ามิได้ ทำให้ประเพณีลากพระของชุมชนดำเนินต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน จึงเกิดแนวคิดที่จะนำเอาคุณค่าและความหมายอันลึกซึ้งซึ่งอยู่

ภายใต้ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับแก่นแท้ของการลากพระมาสะท้อนนามธรรมสู่รูปธรรมที่สามารถจับต้องสัมผัสได้อย่างมีชีวิต ในรูปแบบของ “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” อันเป็นการเปิดพื้นที่ในการเสริมสร้างโอกาสเพื่อถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิชาการ ตลอดจนภูมิปัญญาชุมชน ควบคู่กับการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตชุมชน เป็นสำคัญ ภายใต้หลักการจัดการ P-D-C-A (พิชญ์ ัญญา งามมีศรี, 2552) หรือที่เรียกว่า “วงจรคุณภาพ” ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ/ประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน เพื่อสร้างบทบาทในการจัดการตนเองที่มากกว่ารอการพึ่งพาจากรัฐเหมือนก่อน นั้นหมายถึงศูนย์การเรียนรู้จักกลายเป็นคลังทางภูมิปัญญาที่สมาชิกในท้องถิ่นยอมรับสร้างสำนึกรักในบ้านเกิดเมืองนอนและรู้จักประยุกต์ภูมิปัญญาประเพณีอันเป็นรากเหง้าของสังคมไทยเพื่อสืบสานและดำเนินต่อไปให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ด้วยเครื่องมือคุณภาพอย่างการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้ความร่วมมือของชุมชนอันก่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง และเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาประเพณีให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถใช้เป็นตัวแบบในเรื่องของการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีจากอดีต รวมถึงส่งเสริม ทำนุบำรุง และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอย่างเหนียวแน่นให้อยู่คู่ชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ทีมช่างเรือพระ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณูญิกและกรรมการ จำนวน 20 คน ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส และเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 5 คน ทั้งนี้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สู่การปฏิบัติการตามหลักวงจรคุณภาพ P-D-C-A จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เชิงเนื้อหาและเขียนรายงานผลการวิจัยโดยการพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือพระชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สามารถอธิบายถึงประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้

ก่อนก่อรูปเรือพระ

ในปี พ.ศ. 2556-2557 ผู้วิจัยมีโอกาสนลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบสานงานประเพณีลากพระ โดยใช้ชุมชนวัดแช่มอุทิศเป็นกรณีศึกษา หลังจากการวิจัยเสร็จสิ้น มีการนำผลการวิจัยที่ได้กลับไปให้ชุมชนเพื่อนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้องตามความต้องการของชาวบ้านผู้ให้สัมภาษณ์ จุดนี้ทำให้พบข้อบกพร่องของเนื้อหาบางตอนซึ่งผิดเพี้ยนไปจากข้อเท็จจริง กลายเป็นข้อถกเถียงขึ้นระหว่างชาวบ้านเพื่อหาข้อสรุปและนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อค้นพบให้เกิดความสมบูรณ์ อีกทั้งทำให้เกิดการจุดประกายแนวคิดสร้างสรรค์ที่จักนำเอาผลการศึกษาในครั้งนั้นมาสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ดังคำกล่าวที่ว่า “จงวิจัยเพื่อพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม” ซึ่งสุดท้ายมีการเสนอความเห็นให้จัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้

หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่เน้นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประเพณีลากพระ โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การเห็นด้วย และจากการสังเกตปัญหาแรกที่พบ คือ ไม่มีใครเสนอตนเองเพื่อเข้ามารับผิดชอบเป็นแกนนำในการดำเนินงานเรื่องนี้ ผลสานกับปัญหาของผู้นำชุมชนซึ่งมิได้ให้ความสำคัญ ส่งผลให้ขาดซึ่งแรงสนับสนุนขับเคลื่อน รวมทั้งปัญหาการขัดแย้งทางความคิดระหว่างชาวบ้านในพื้นที่เอง เหล่านี้เป็นอุปสรรคที่ทำให้ภาพศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนค่อยๆ เลือนรางไป กระทั่งท้ายที่สุดปัญหาเริ่มคลี่คลายด้วยการลงมือปฏิบัติของทีมช่างเรือพระกลุ่มคนที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อรับหน้าที่ความรับผิดชอบการจัดงานประเพณีลากพระประจำปี มีนายไพโรจน์ ประสีทอง เป็นประธานและนายนิศ ไชยชาญยุทธ์ เป็นช่างใหญ่รวมถึงสมาชิกอีกกว่าสิบชีวิตที่มีความสามารถโดดเด่นแตกต่างกัน ช่วงแรกกับการพยายามดึงกลุ่มแกนนำชุมชนที่เป็นผู้ถืออำนาจ และสามารถให้การสนับสนุนทั้งกำลังคน กำลังงบประมาณได้เป็นอย่างดีประสบความสำเร็จพอสมควร ทำให้หลายคนแพ้ท่าให้กับความกังวลใจที่ว่า ศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่จักเกิดขึ้นต้องมีรูปแบบอาคารสวยงามตามมาตรฐาน เมื่อเกิดขึ้นแล้วจักยังยืนอยู่ได้หากสามารถสร้างผลกำไรหรือทำให้เกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจชุมชน ส่วนนี้ทำให้ทุกคนหวนนึกถึงงบประมาณและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ซึ่งคำตอบที่เกิดขึ้นภายใต้จิตสำนึกบอกว่า “ไม่มีทางเป็นไปได้”

จากสภาพปัญหาข้างต้นเกิดการพูดคุยทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อมองทางออกร่วมกันใหม่อีกครั้ง จนได้แนวคิดใหม่ว่า แท้จริงแล้ว “จะเป็นศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบใด คุณค่าและความหมายอยู่ที่การมองของชาวบ้านซึ่งลึกซึ้งกว่าสิ่งที่บัญญัติไว้ในตำราหลายเล่มเสียด้วยซ้ำไป และนี่กลายเป็นก้าวแรกที่สำคัญของความสำเร็จกับความพยายามเตือนตัวเองเสมอว่า “หากไม่เริ่มนับหนึ่งก้าวต่อไปก็ยากเกินที่จะหวัง” คือจุดเริ่มต้นของ “เรือพระ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชน”

การจัดการเรือนเรือพระของชุมชน

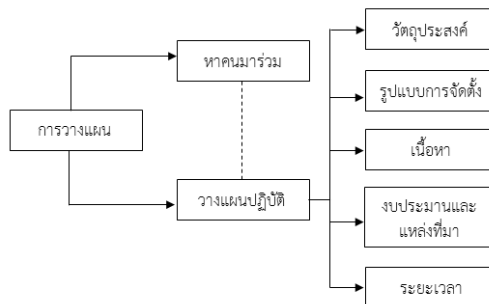
“เรือนเรือพระ” ศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชน ก่อตั้งแล้วเสร็จอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2558 ซึ่งกำหนดไว้ตรงกับวันเริ่มต้นงานประเพณีลากพระของปี ถือเป็นปฐมฤกษ์อันเป็นมงคล จากความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน โดยการนำของ ทีมช่าง ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเปิดพื้นที่ใหม่สำหรับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะเหล่าเยาวชนให้สามารถเข้ามาศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและตำนานความเชื่อของประเพณีลากพระในฐานะพุทธประเพณีที่ผูกพันเชื่อมโยงอยู่กับวิถีชุมชนมาแต่ครั้งอดีต สะท้อนให้เห็นถึงความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวของคนในชุมชน ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์หวงแหนให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นสืบไป

เรื่องราวเหล่านี้มีเคยมีปรากฏในรูปแบบข้อมูลชุมชนที่แสดงให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มักชัดเจนในแบบของการบอกเล่าปากต่อปากผ่านมุขปาฐะ กระทั่งวันนี้กับการพยายามหยิบยกเรื่องราวสาระสำคัญทั้งหมดมาประติขฐ์เป็นถ้อยคำซึ่งล้วนเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านความทรงจำของคนในชุมชนทั้งสิ้น และกว่าจะมาเป็นศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระให้ทุกคนได้ภาคภูมิใจร่วมกัน นั้น ตั้งแต่กระบวนการวางแผน สู่การลงมือปฏิบัติ ควบคู่กับการตรวจสอบข้อบกพร่องอยู่อย่างเสมอ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น มีการดำเนินไปอย่างไรดังจักได้อธิบายต่อไป

เริ่มต้นจากคนมีแผน

“หากคนมาร่วม” เป็นสิ่งสำคัญอย่างแรกที่ต้องทำ เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้เพื่อชุมชน จักต้องมาจากความต้องการของคนในชุมชนและชาวบ้านเป็นเจ้าของโดยแท้จริง กล่าวคือ ชาวบ้านต้องมีส่วนในการรับรู้และร่วมตัดสินใจ มิใช่การผูกขาดทางความคิดของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งส่วนนี้ชาวบ้านมอบให้ทีมเรือพระเป็นแกนหลักสำคัญในการดำเนินงานวางแผนการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือถึงความเป็นไปได้ในการเกิดขึ้นของ

ศูนย์การเรียนรู้ ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ รูปแบบ การก่อตั้ง เนื้อหาและงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ รวมถึงที่มาของค่าใช้จ่ายเหล่านั้น ภายในระยะเวลาที่จำกัดนั้นคือ สามเดือนในระหว่างเข้าพรรษาเพื่อให้ ง่ายต่อการประชาสัมพันธ์และหากคนมาร่วมทีม (แผนภาพที่ 1)

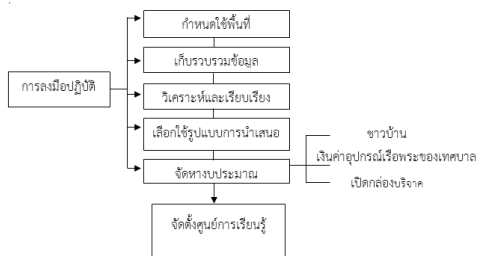

แผนภาพที่ 1 การวางแผนก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระ

ร่วมปฏิบัติ

หลังจากกระบวนการวางแผนเสร็จสิ้น เข้าสู่ขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติ เริ่มต้นจากการกำหนดใช้พื้นที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งได้ข้อสรุปเป็นมติเอกฉันท์ว่า ควรให้ใช้พื้นที่บริเวณศาลานิมิตต์ เนื่องจากอยู่ติดชิดกับโรงจอดเรือพระ ส่งผลดีเมื่อมีนักเรียน นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจเข้ามาจะสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ด้วยตนเองเป็นพื้นฐานก่อนลงลึกผ่านการบรรยายอธิบายของผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านและสัมผัสของจริงกับลำเรือพระสุดยอดศิลปะที่ได้รับการยอมรับจาก สังคมว่ามีความละเอียด ประณีต งดงามและสื่อความหมายที่ดีออกมาได้อย่างเปี่ยมล้น จากนั้นเมื่อมีการกำหนดพื้นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อมาเป็นเรื่องของการรวบรวมข้อมูล โดยชาวบ้านร่วมกันถ่ายทอดความทรงจำจากประสบการณ์ ซึ่งสามารถกระทำได้อย่างลึกซึ้งและน่าภาคภูมิใจ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเป็นมาและความสำคัญ ของงานประเพณีลากพระต่อชุมชน รวมทั้งความ

เข้มแข็งที่สามารถทำให้ประเพณีนี้ดำเนินมาได้ อย่างมั่นคงท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านของเวลาที่ ทำให้พบว่าในหลายพื้นที่ถูกกลืนและเลือนหายไป แล้ว เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ ต่อเนื่องด้วยการนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ เรียบเรียงและ กำหนดรูปแบบในการนำเสนอ ซึ่งตกลงที่จะใช้ การนำเสนอแบบเรียบง่ายได้ความหมาย แล้ว ดำเนินการจัดหางบประมาณสนับสนุนซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่ เงินสมทบตามกำลังศรัทธาของ ชาวบ้าน งบสนับสนุนของเทศบาลเพื่อการจัดซื้อ วัสดุอุปกรณ์เรือพระ และการเปิดหมวกรับบริจาค โดยผู้วิจัย ทั้งนี้รายได้โดยหลักมาจากกำลังศรัทธา ของชาวบ้านที่ช่วยกันก่อรูปเรือพระให้ค่อย ๆ ชัดเจน กระทั่งเป็นผลสำเร็จ นับเป็นเรื่องที่น่ายินดี (แผนภาพที่ 2)

แผนภาพที่ 2 การลงมือปฏิบัติจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เรือพระ

ที่สุดเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เรือพระ สถานที่สุดอดทนให้เห็นน้ำใจไมตรี การเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันชาวบ้านทุกคน ร่วมเป็นเจ้าของโดยแท้จริง ซึ่งนับจากผู้เยี่ยมชม เดินเข้าสู่ประตูศูนย์การเรียนรู้เรือพระจะพบกับป้ายตัวอักษรขนาดใหญ่สีเหลืองบนพื้นกระดาด สีน้ำเงินเด่นชัดอยู่ด้านบน บอกให้ทราบว่าจะเดินทางมาถึงแล้ว ภายในมีการจัดแสดง นำเสนอเรื่องราวความเป็นมาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จุดเริ่มต้น การก่อเกิดประเพณีทรงคุณค่าบนพื้นฐานความเชื่อ เชิงพุทธตำนาน อีกทั้งการดำรงอยู่ในฐานะพุทธ

ประเพณีสานสัมพันธ์ที่มีค่าทางจิตวิญญาณ ภายใต ความรับผิดชอบของทีมนเรือพระกับการทำงานบน ความศรัทธาของชุมชนด้วยแผ่นเนื้อหาขนาดใหญ่ สะท้อนเรื่องราวสำคัญพร้อมรูปภาพประกอบที่ สอดคล้องและน่าสนใจเรียงรายอยู่ตรงหน้าเป็น ระเบียบสวยงาม นอกจากการถ่ายทอดความรู้สึก ผ่านตัวอักษรแล้ว พื้นที่ผนังด้านบนยังถูกใช้แสดง ให้เห็นรางวัลแห่งความตั้งใจเป็นกรอบรูปสีทอง เรียงลำดับรางวัลการแข่งขันประกวดเรือพระตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน ทั้งยังสะดุดตาเมื่อมองไปทาง ด้านขวาเห็นรูปภาพขนาดเล็กนบร้อยแปดอยู่บนไม้ กระดานสี่เหลี่ยมที่ปูทับด้วยกระดาษพัสดุสีน้ำตาลอ่อน พร้อมคำอธิบายสั้น ๆ แต่กินใจว่า “ร่วมสืบสาน ก่อนการเสื่อมสูญ” เหล่านี้คือภาพของชาวบ้าน เด็ก และเยาวชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดตั้งศูนย์การ เรียนรู้เรือพระ เพื่อย้ำเตือนว่า ชาวบ้านชุมชน วัดแหม่มอุทิศให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ แม้จักไม่ใช่ ทั้งหมดเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่คนกลุ่มนี้คือตัวแทน ที่ช่วยรังสรรค์ให้เกิดพื้นที่มีค่าตรงนี้ได้จริง

สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม เหล่านี้ เปรียบเสมือนสิ่งสะท้อนให้เห็นพลังขับเคลื่อนทีมนเรือพระและชาวบ้านให้ยังมีกำลังยึดถือ ปฏิบัติ ธีารักษาประเพณีลากพระอันเป็น เอกลักษณ์ของชุมชนนี้ไว้อย่างมั่นคง ภายใต การช่วยเหลือเกื้อกูลและน้ำใจไมตรีที่ส่งถึงกัน ทำให้จาก ที่ชาวบ้านเคยร่วมเป็นเจ้าของประเพณีและเรือพระ ลำใหญ่จนก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน หวงแหน วัน นี้มีสมบัติอีกชั้นที่ต้องร่วมรักษาดูแลพร้อมกับใส่ใจจิต วิญญาณเข้าไป เพื่อสร้างความหมายเฉพาะที่มีแค่ คนในชุมชนเท่านั้นที่รู้สึกจนก่อกระตุ้นคนข้างนอก ให้อยากเข้ามาศึกษาเรียนรู้และเอาเป็นแบบอย่าง

สำรวจการทำงาน

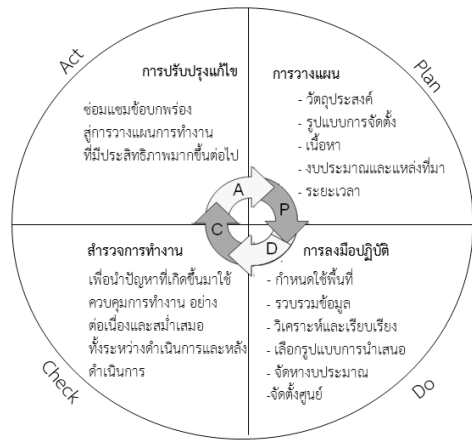
ก่อนก่อรูปสู่การก่อรูปศูนย์การเรียนรู้เรือพระ ทั้งในระหว่างการดำเนินการและหลัง ดำเนินงานนั้น ชาวบ้านจะร่วมกันตรวจสอบข้อผิดพลาดหรือความบกพร่องของงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์และความถูกต้องของ

เนื้อหา ความเหมาะสมของการจัดแสดงลำดับเรื่องราว ความแข็งแรงทนทานของการติดตั้งเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนำเสนอ โดยหลักเป็นหน้าที่ของทีมงานช่างกับการนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาใช้ในการควบคุมการทำงาน โดยมีประธานเป็นที่ปรึกษาควบคุมดูแลและรับรู้ผลการตรวจสอบการทำงานทั้งหมด เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ควบคุมปัญหาไม่ให้เกิดซ้ำ อาทิ การติดตั้งป้ายเนื้อหาในอาคารโล่งแจ้งมีความเสี่ยงที่จะเสียหายหากเกิดพายุฝนตกหนักหรือมีลมแรง กรอบรูปกระจกซึ่งประดับไว้ในที่สูงมีความเป็นไปได้ที่จะตกลงมาเสียหายและป้ายศูนย์การเรียนรู้ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นจากอาจทำให้ความสามารถในการคงสภาพอยู่ได้ในช่วงระยะเวลาสั้น เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่ต้องร่วมหาแนวทางป้องกันแก้ไข ทั้งนี้การดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุมมีการทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แม้ความเป็นจริงในหลายส่วนงานที่ขึ้นตอนดังกล่าวเป็นขึ้นตอนที่ถูกปล่อยประละเลยมากที่สุด แต่ที่ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญเนื่องจากทุกคนห่วงหาผูกพันใจและรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้มีแรงกระตุ้นอยากทำทุกอย่างให้ดี แม้จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่ได้ใหญ่โตสวยงามเพียงแต่ให้มีความหมาย มีคุณค่าในสายตาของคนชาวชุมชน ก็ถือเป็นการเริ่มต้นที่วางใจได้ว่าจักสามารถพัฒนาต่อยอดได้แน่นอน

ปรับปรุง/แก้ไข

ปัญหาที่พบจากการตรวจสอบ ติดตาม ควบคุม ผู้กระบวนกรแก้ไขปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นนั้นความเสี่ยงของการเสียหายของแผ่นป้ายเนื้อหา ช่างใช้วิธีการนำแผ่นพลาสติกหนาอัดทับเข้าที่ช่องว่างด้านหลังของแผ่นป้ายไว้นิลที่ถูกขึงตึงด้วยโครงไม้ หากมีพายุฝนลมแรงก็หมดกังวลได้ว่า จะฉีกขาดหรือส่มลง เพราะใช้ส่วานในการยึดแผ่นป้ายเข้ากับผนังตัวอาคารอย่างดี ในส่วนของกรอบรูปกระจกก็มีการยึดติดกับผนังแบบถาวร พร้อมอุปกรณ์รองรับป้องกันการตกหล่นที่สามารถทำให้มั่นใจได้ว่าจักไม่ทำให้เกิดการร่วงลงมาแตก ทั้งนี้

ป้ายโฟมก็ได้ทำการโยกย้ายไปวางไว้ภายในอาคารจุดที่ซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจน อย่างไรก็ตามแม้ศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระจะเสร็จเรียบร้อยอย่างเป็นทางการแล้วนั้น ชาวบ้านก็ยังคงมองหารายละเอียดที่ผิดพลาดเพื่อแก้ไขพัฒนาต่อยอดศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (แผนภาพที่ 3)

แผนภาพที่ 3 กระบวนการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระ

เช่นเดียวกับหลักการทํางานคุณภาพ P-D-C-A ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ด้าน นั่นคือ เพื่อการป้องกันกับความสามารถในการวางแผนปฏิบัติที่ดีก่อนลงมือ จักช่วยป้องกันปัญหาที่จะเกิดจากความเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอน ให้สามารถปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นแผนการทำงานได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ อีกทั้งทำให้การตรวจสอบปัญหาดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและไม่ทำให้ข้อบกพร่องที่เคยเกิดก่อตัวซ้ำอีกต่อมาเพื่อการแก้ไขปัญหาคือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็สามารถวางแผนจัดการกับปัญหาได้ทันทีและสุดท้ายประโยชน์เพื่อการปรับปรุงคือไม่ต้องรอที่จะให้เกิดปัญหาและสำคัญที่สุดนั้นสามารถหาวิธีการที่ดีกว่าเดิมมาพัฒนาได้อยู่เสมอ เพื่อยกระดับคุณภาพการทำงานอยู่ตลอดเวลา

จากทัศนคติการพัฒนาที่ยากเห็น

ศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระชุมชนวัดแถมอุทิศ จังหวัดสงขลา กับภาพอันเลือนรางที่ค่อย ๆ ชัดเจน จนในที่สุดสามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง จากความมุ่งมั่นตั้งใจของทีมช่างและชาวบ้านที่ให้ความสำคัญกับประเพณีลากพระของชุมชน แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้อำนาจในชุมชนและหน่วยงานส่วนใดเลยก็ตาม ทั้งยังต้องเผชิญแบบกับกับความรู้สึกที่คนบางส่วนมองว่า เป็นการทำให้สิ้นเปลือง แต่ดูเหมือนคำพูดเหล่านี้จะเป็นเพียงลมปากของคนที่มีได้ลงมือกระทำอันเป็นประโยชน์ใดเพื่อส่วนรวม นอกจากการแสวงหาหรือฝึกฝายอยู่กับเรื่องราวที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ซึ่งไร้ประโยชน์ที่จะ ดังนั้นภาพทั้งหมดจึงสมบูรณ์ขึ้นมาได้จากกำลังใจที่ทุกคนให้แก่กัน สะท้อนให้เห็นว่าแม้จักถูกปฏิเสธหรือมองข้ามจากบุคคลที่สมควรสนับสนุน ความอดทนและพยายามคืออาวุธสำคัญที่ใช้ในการต่อสู้ซึ่งจักทำให้สามารถก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นไปได้

กาลานิมิตต์หลังเก่าที่ถูกแปลงเป็นเรือนเรือพระจักไม่เจียบเหงาและสร้างประโยชน์เพียงแต่เป็นสถานที่นั่งพักให้กับชาวบ้านที่เดินทางมาร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น เนื่องจากหลังการประชาสัมพันธ์ถึงการก่อกำเนิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระ ทำให้เรือนเรือพระกลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่ชาวบ้านทุกกลุ่มทุกวัย โดยเฉพาะเด็กเยาวชน เข้ามาร่วมสัมผัสกับอดีตที่ไม่เคยได้เห็นในฐานะเจ้าของสมบัติร่วม คนเฒ่าคนแก่ผู้อาวุโสในชุมชนได้ร่วมรำลึกถึงความทรงจำของความสุขสนุกสนาน ย้อนวันวานให้ได้หวนคิดถึงเรื่องราวที่ดีที่เกิดขึ้นในกิจกรรมประเพณีลากพระเมื่อครั้งก่อน กระทั่งได้ยินหลายคนเรียกขานพื้นที่แห่งใหม่นี้จนชินปากว่า “ศูนย์การเรียนรู้” ภายในระยะเวลาไม่นาน เป็นหนึ่งสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จและความสามารถในการพยายามสร้างเอกลักษณ์จนเป็นจุดสนใจให้กับผู้พบเห็น นับเป็นความภาคภูมิใจของพี่น้องชาวชุมชนวัดแถมอุทิศที่ได้มีโอกาส

เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระของชุมชนเป็นอย่างมาก

สำหรับบุคคลภายนอกที่สนใจ และมีโอกาสเข้ามาเยี่ยมชม จักไม่เพียงได้เห็นแค่ป้ายเนื้อหาบรรยาย แต่จะได้ยลโฉมของเรือพระลำใหญ่แบบใกล้ชิด ที่สอดแทรกไว้ด้วยคติความเชื่อ ความศรัทธา ความพยายาม มุ่งมั่นตั้งใจของทีมช่างซึ่งพยายามรังสรรค์ถ่ายทอดศิลปะออกมาอย่างสุดฝีมือ โดยมีความรัก ความกลมเกลียวช่วยเติมเต็มเนื้อหาสาระให้เรือพระลำนี้กลายเป็นเรือพระที่สมบูรณ์ไม่ซ้ำใคร

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาต่อยอดศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระจักไม่หยุดอยู่เพียงเท่านั้น เนื่องจากช่างมีแนวคิดที่จักนำศิลปะบนลำเรือพระจากพื้นที่อื่นมารวบรวมและจัดแสดงไว้ในศูนย์การเรียนรู้ ๕ ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในช่วงของการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยอาจต้องขอขบประมาณสนับสนุนจากทางเทศบาลเมืองเขารูปช้างเพื่อนำมาใช้ในการจัดสร้าง ต่อเติมตัวอาคารยกระดับให้สมบูรณ์กว่าที่เป็น อีกทั้งชาวบ้านหลายคนเสนอความเห็นให้มีการรวบรวมของดีภูมิปัญญาชุมชนเข้ามาผนวกรวมอยู่ในเรือนเรือพระ เพื่อสร้างเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ นับนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านได้เล็งเห็นคุณค่าของสมบัติทางปัญญาที่มีอยู่ในตัวเอง จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจและต้องการสะท้อนให้สังคมภายนอกได้รับรู้ ถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่หน่วยงานซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมในอนาคต

สรุปและอภิปรายผล

การจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระของชุมชนวัดแถมอุทิศ จังหวัดสงขลา ภายใต้กระบวนการจัดการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบข้อบกพร่องและการแก้ไขปรับปรุงเพื่อการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับหลัก P-D-C-A หรือ วงจรการบริหารงาน

คุณภาพของ William Edwards Deming (อ้างถึงใน พิษณุณัฐฐา งามมีศรี, 2552) ซึ่งมีความเชื่อว่าคุณภาพสามารถปรับปรุงได้ เกิดเป็นที่มาของแนวคิดการพัฒนาคุณภาพงานขั้นพื้นฐาน ผู้กำหนดขั้นตอนหรือกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถปรับใช้ได้กับทุกสาขาวิชาซึ่งพร้อมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ ดังที่วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2547) กล่าวว่า วงล้อ PDCA เป็นวิธีการที่เป็นขั้นตอนของการทำงานให้เสร็จอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำไปสู่การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check) และการปฏิบัติการแก้ไขปัญหอันทำให้งานไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ (Act)

เมื่อเริ่มวางแผนก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระชาวบ้านเริ่มต้นจากการหาคนมาร่วมทีมเพื่อเข้าสู่กระบวนการวางแผนการปฏิบัติผ่านการพูดคุยปรึกษาหารือ ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการดำเนินงาน พื้นที่ดำเนินการ งบประมาณและการกำหนดขอบเขตของระยะเวลาอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับ จุฬามาศ ลิ้มรัตนพันธ์ (2551) ที่อธิบายในหนังสือพิพิธภัณฑสถานามประสบการณ์จากคนลองทำไว้อย่างน่าสนใจว่า การทำงานพิพิธภัณฑสถานชุมชน ไม่ใช่งานของใครคนใดคนหนึ่งแต่ต้องเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการแรกที่มีความสำคัญที่สุดจากนั้นนำเข้าสู่กระบวนการลงมือปฏิบัติ จนที่สุดเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระที่ชาวบ้านในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการ อันก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและเป็นเจ้าร่วมร่วมกัน ถือเป็นความสำเร็จที่สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสรรค์สร้างพื้นที่ใหม่เพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยอาศัยความเข้าใจและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับ ศรัญญา กิตติวัฒน์โชติ, ชุตติมา เกศดาญรัตน์, และปฐมภาพ เนตินันท์ (2556) ซึ่งอธิบายทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ของ George Herbert Mead ที่เชื่อว่ากลุ่มสังคมไม่ได้เกิดขึ้นจาก

การรวมกันแต่เพียงร่างกายแต่เป็นความตั้งใจของบุคคลที่จะรวมกลุ่มกันกระทำเพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังซ่อนเร้น ความภาคภูมิใจ การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งเหตุผลและอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำทั้งสิ้น ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระจึงเป็นเสมือนสื่อแสดงพลังซ่อนเร้นที่อยู่ภายใต้ความรู้สึกของชาวบ้าน สร้างให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน เหล่านี้เปรียบดังภูมิคุ้มกันที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระแห่งนี้ยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง สอดรับกับผลการศึกษาของ บุริม โอทกานนท์ (2553) ที่กล่าวว่าภูมิคุ้มกันของพิพิธภัณฑสถานมีชีวิตของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นคือการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยที่ สุภารัตน์ นิมมवल (2555) สนับสนุนข้อมูลว่าการสืบสานและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในสังคม จักต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและคุณค่าจนก่อให้เกิดจิตสำนึกรักและหวงแหน ทั้งนี้ ทศพล ศิริบูรณ์, ทิพปภา แซ่หลี่, และอรจิรา สงวนชาติ (2557) ซึ่งศึกษาการแกะสลักรูปตัวหนังตะลุงบนแผ่นไม้ของบ้านหนังสง ยังพบว่า การแกะสลักรูปหนังตะลุงบนแผ่นไม้จากการประยุกต์ภูมิปัญญาผ่านกระบวนการถ่ายทอดวิชาความรู้ ก่อให้เกิดศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติเพื่อการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากความมุ่งมั่นที่จะธำรงรักษาให้คงอยู่สืบไป อีกทั้ง กฤษฎา ตัสมา (2557) ได้อธิบายถึงการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดศรีสุพรรณ ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่การรวบรวมโบราณวัตถุสู่การจัดแสดงเนื้อหาเพื่อต้อนรับผู้เข้าชมพร้อมด้วยกิจกรรมที่น่าสนใจอันเกิดขึ้นจากสองมือของชาวบ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จและภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ภายในศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระมีการจัดแสดงนำเสนอเรื่องราวความเป็นมาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จุดเริ่มต้นการก่อเกิดประเพณีทรงคุณค่าบนพื้นฐานความเชื่อเชิงพุทธตำนาน อีกทั้งการดำรงอยู่ในฐานะพุทธประเพณีสานสัมพันธ์ที่มีค่าทางจิตวิญญาณ ภายใต้ความรับผิดชอบของทีมนักเรือนเรือพระกับการทำงานบนความ

ศรัทธาของชุมชนผ่านการบรรยายด้วยตัวอักษร ภาพถ่ายและการอธิบายจากปราชญ์ชาวบ้านซึ่งถือเป็นครุภูมิปัญญาเฉพาะทางที่มีทั้งความรู้ ทักษะ ความชำนาญอันเกิดจากการถ่ายทอดสั่งสมมาจากรรพบุรุษ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ที่อธิบายว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน มักเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ถูกสั่งสมมาแต่อดีต กระทั่งก่อให้เกิดเป็นทักษะ ความรู้ ความชำนาญเฉพาะบุคคล ซึ่งรวมถึงผลการศึกษาของ กรีฐา ทวีรัตน์, ตรีชฎา นิลสุวรรณ, และสุทธกัญญา จริยะเลอพงษ์ (2558) เรื่องหมู่บ้านวัฒนธรรมกลางบ้านแซน: การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต ที่อธิบายว่านอกจากกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีชีวิตแห่งนี้แล้ว ยังมีการนำเสนอสาระสำคัญผ่านการพูดบรรยายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ของชุมชนบ้านแซน ถือเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดความน่าสนใจ เช่นเดียวกับแนวคิดของ ประสิทธิ์ รัตนมณี (2553) ที่อธิบายเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดมุลินทาวปีวิหารกับการจัดการท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและศิลปวัตถุที่นำมาแสดงล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นซึ่งต่างชาติให้ความสนใจ โดยมีคนในชุมชนมีฐานะเป็นเจ้าของร่วมกัน สะท้อนให้เห็นคุณค่าบนความแตกต่างของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นตัวเองออกมาได้อย่างชัดเจน

ภายหลังการปฏิบัติการณ์ นั่นคือ กระบวนการของการตรวจสอบข้อบกพร่อง ซึ่งต้องให้ความสำคัญเพื่อนำผลการตรวจสอบไปใช้ในการควบคุมปัญหาที่เคยเกิดขึ้นไม่ให้เกิดซ้ำและป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้ายที่กระบวนการแก้ไขปรับปรุงเพื่อการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การวางแผนซึ่งทำให้ศูนย์

การเรียนรู้เรือนเรือพระมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นตั้งแต่กระบวนการวางแผนกระทั่งเข้าสู่การปรับปรุงแก้ไข ซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังที่ ปิยนุช สมสมัย (2553) ซึ่งอธิบายทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ โคเฮนและอ็ฟฮอฟ โดยจำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับคือความสำเร็จและความภาคภูมิใจที่ดีเป็นตัวเลขเงินตราไม่ได้ แต่เป็นผลต่อความรู้สึกรักที่แยกแ่การอธิบาย เช่นนี้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นแหล่งกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประชาชนสามารถใช้บริการค้นหาความรู้ เป็นสถานที่ที่ประชาชนมีโอกาสจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนตามความต้องการ ซึ่งพจนีย์ สวัสดิ์รัตน์ (2550) ได้อธิบายถึงการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าควรมีการจัดกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสอดคล้องกับบริบทชุมชน เสริมสร้างฐานความคิดให้มีความมั่นคง อันจะทำให้ชีวิตมีความหมายในการศึกษาอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระจะยังคงดำเนินต่อไป เพราะได้พิสูจน์แล้วให้เห็นถึงพลังศักยภาพและความสามารถของชาวบ้านในการนำเอกลักษณ์ท้องถิ่นกลับมาสร้างคุณค่าที่เคยเลือนหายไปและหากภาครัฐเห็นความสำคัญแล้ว ชาวบ้านหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุน เนื่องจากช่างใหญ่มีแนวคิดที่จักนำศิลปะบนลำเรือพระจากพื้นที่อื่นมารวบรวมและจัดแสดงไว้ในศูนย์ที่นี้ การต่อเติมตัวอาคารให้สมบูรณ์ และการรวบรวมของดีภูมิปัญญาชุมชนเข้ามาผนวกรวมอยู่ในเรือนเรือพระ เพื่อสร้างให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่หน่วยงานทุกภาคส่วนควรให้การสนับสนุนส่งเสริมในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการยกระดับศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระสู่ความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่าง

เทศบาลเมืองเขารูปช้าง สำนักงานพัฒนาชุมชน กระทรวงวัฒนธรรมและกรมศิลปากร ควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมและยกระดับศูนย์การเรียนรู้เรือนเรือพระให้เกิดเป็นศูนย์กลางแหล่งรวมของดีภูมิปัญญาชุมชน เพื่อพัฒนาสู่การเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฐา ทวีรัตน์, ตริชฎา นิลสุวรรณ, และสุขกาญจน์จริยะเลอพงษ์. (2558). หมู่บ้านวัฒนธรรมกลางบ้าน
แขนง: การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต. (โครงการปริญญาบัณฑิต)
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- กฤษฎา ตัสมา. (2557). การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน อำเภอแม่ใจ
 จังหวัดพะเยา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(1), 51-63.
- จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์. (2551). *พิพิธภัณฑ์ภาคสนาม ประสบการณ์จากคนลงมือ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์
 มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ทศพล ศิริบูรณ์, ทิพปภา แซ่หลี, และอรจิรา สงวนชาติ. (2557). บ้านหนังสือกับการแกะสลักรูปตัวหนังสือ
 ตะลุงบนแผ่นไม้. ใน อุทัย ปริญญาสุทธินันท์ (บรรณาธิการ), *สวัสดิ์ความเนียง: เศรษฐกิจ สังคม
 และวัฒนธรรม* (หน้า 101-112). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุริม โอทกานนท์. (2553). *พิพิธภัณฑ์มีชีวิตแม่ฮ่องสอน (Living Museum)*. สืบค้นจาก <http://inside.cm.mahidol.ac.th/mkt/attachments/398>
- ปิยนุช สมสมัย. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะ กรณีศึกษาชุมชนโพรมโสต
 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)* มหาวิทยาลัยศิลปากร,
 กรุงเทพฯ.
- ประสิทธิ์ รัตนมณี. (2553). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดมุขลินทวาปีวิหาร การจัดการท่ามกลางสถานการณ์
 ปัจจุบัน. *วารสารวุฒิสมา*, 13(1), 50-55.
- พจนีย์ สวัสดิ์รัตน์. (2550). *การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. สืบค้น
 จาก <https://panchalee.wordpress.com>
- พิชญ์ณัฐา งามมีศรี. (2552). *การประเมินโครงการพัฒนาความปลอดภัยทางด้านอาหารในโรงเรียนของ
 สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข. (ปริญญาโท)* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
 การวิจัยแห่งชาติ.

- พระพิศาล วิสาโล. (2552). *วิพากษ์ทุนนิยม จากมุมมองของศาสนา*. สืบค้นจาก <http://www.visalo.org/article/budVipakTun.htm>
- วิจิตรา อุตมะมณี, ชุตติพร มณีโชติ, ณัฐวี ศรีสุวรรณ, พิมพิมล พวงแก้ว, ภารวี ทวีตา, อรุมา สุวรรณ โณ, และจวีรัตน์ บัวแก้ว. (2555). กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาขบวนแห่เรือ พระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 4(2), 50-64.
- วีรพงษ์ เณิมจิระรัตน์. (2547). *การควบคุมคุณภาพมาตรฐานไอเอสโอ 9001* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- ศรัญญา กิตติวัฒน์โชติ, ชุตติมา เกศดาบูรณ์, และปฐมพร เนตินันท์. (2556). ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับบุคคล (ISR) กรณีศึกษา คุณนิกรม กรมดิษฐ์. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 6(2), 34-43.
- สุภารัตน์ นิ่มนวล. (2555). *การสืบสานพิธีกรรมไหว้ผีตายายคลองจิก ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สาริณี อินทร์ข้า, วรรษญา แซ่เหียน, เปี่ยมบุญ ลำจวน, และกัญญา บุญยารุณ. (2558). ลากพระ: การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสทันสมัย. ใน อุทัย ปริญาสุทธิพันธ์ (บรรณาธิการ). *สวัสดิ์บางเหวี่ยง: เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม* (หน้า 97-123). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.